

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΟΥΡΕΑ
ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ
ΑΝΕΣΤΙΑΗ

ΤΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1932

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ» — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 46 Α
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ. Δ. 91
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΑ “ΕΙΠΕ:,, ΤΟΥ ΔΡΟΣΙΝΗ (*)

Εὐθὺς ἀπὸ τὸν πρόλογο, στὴν ἀρχὴ τῶν «Εἶπε:» γεννιοῦνται ἀπορίες καὶ διακινδυνεύοντ' ἐρωτήματα. Ὁ ποιητὴς μᾶς λέει γιὰ κάποια «χειρόγραφα σὲ γλῶσσα ξένη» καί, σαφέστερα, γιὰ «μιά δωδεκάδα τετράδια πού τοῦ βρίσκονται ἐμπιστευμένα στὰ χέρια του καὶ σὲ λόγῳ πεζό», ξαναπλασμένα σ' ἑλληνικὸ στίχῳ, πιστὰ καὶ ὅσο γίνεται ταιριαστά. Εἶναι τὰ «Εἶπε:» του, βιβλίῳ πού τὸ δούλευε «εἴκοσι χρόνια».

Οἱ πιὸ ἀφρόντιστοι καὶ οἱ συνειθισμένοι σὲ παιγνίδια, τῆς ρουτίνας πιά, ποιητῶν, καὶ ὀνομαστῶν ἀκόμη, πού παρουσιάζουν μὲ τὴν προσωπίδ' αὐτῆ ὀλότελα δικά τους—καθὼς τὸ νομίζουν—ἔργα, εἶναι βέβαιοι πὼς βρίσκονται μὲ τὰ «Εἶπε:» σὲ μιὰν ἐπανάληψη τοῦ παιγνιδίου, καὶ χαμογελοῦν. Οἱ ἄλλοι, κριτικώτεροι τάχα, στοχάζονται... ὥστε αὐτὰ θὰ εἶναι στιχουργήματ' ἀπὸ ἔμπνευση ξένη, μεταφράσματα δηλαδὴ πού τὸ δούλεμά τους, κι ἂν δίνῃ κάποιο βᾶρος, ἐλάχιστα θὰ λογαριάζεται στὴν εὕρεση τοῦ ποιητῆ πού μᾶς τὰ προσφέρει. Μπορεῖ νὰ εἶναι μάλιστα «κατὰ πρᾶγματιαν», καθὼς πολλοὶ κατ'ἄρρονητικὰ συνηθίζουν νὰ τὴν ὀνομάζουν τὴν ποιητικὴ βλάστηση πού τυχαίνει πρώτη πηγὴ τῆς νὰ εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ παρόρμηση. Καὶ οἱ δύο, καὶ οἱ πρῶτοι καὶ οἱ ἄλλοι, τὰ βλέπουν τὰ πράγματα ὄχι ὀρθά. Οἱ πρῶτοι, γιὰ τὸν διαψεύδει ὁ ποιητὴς μὲ τὴ σαφέστατη δήλωσή του, πρῶτα ἀπ' ὅλα· δὲν ἐξηγεῖται ἀλλοιώτικα, καὶ χωρὶς λεπτότερες ψυχολογίες, ἢ ἐμφάνισή τους μέσα στὴν ποίηση τοῦ Δροσίνῃ τὰ «Εἶπε:» του μιλοῦν μέσ' ἀπὸ τὰ δύο του πρωτυτερινὰ βιβλία, τὰ «Φωτερά Σκοτάδια» καὶ τὰ «Κλειστὰ Βλέ-

φαρα», καὶ κίνουν, τὰ «Εἶπε:», μιὰ συγκρατητὴ παρέκκλιση ἀπὸ χρόνια τώρα· τώρα ἢ παρέκκλιση—ἄς τὴν ποῦμε—αὐτὴ κατορθώνει συγκεντρωμένη νὰ συγκροτηθῇ σ' ἓνα βιβλίῳ. Οἱ δεύτεροι, ἀκόμα χειρότερα, γιὰ τὴν μὲ τὴν προδιάθεση νὰ κρίνουν τὰ «Εἶπε:», φαίνονται σὰ νὰ μὴν ἔχουν στενὴ γνωριμιὰ μὲ ὅ,τι λέγεται ἔμπνευση, τέχνη, ποιητικὴ δημιουργία.

Στὴν περίστασι πού μᾶς ἀπασχολεῖ, τὰ δώδεκ' αὐτὰ τετράδια τὰ ξενόγλωσσα, πού βάλθηκε νὰ τὰ ἐξελληνίσῃ ὁ ποιητὴς μὲ τὸ στίχῳ του, εἶναι μιὰ μορφή, μιὰ μεταμόρφωση τῆς προῆς πού πρέπει ἀνεπιφύλακτα νὰ τοῦ λογαριασθῇ τοῦ ποιητῆ στὸ ἐνεργητικὸ του· ἢ ἔμπνευση, δηλαδὴ ὄλη ἢ μεταφυσική, σὰν ἀκαθόριστη μουσική, καθὼς μᾶς πρωτοπαρουσιάζεται, συγκίνηση, ἴσα μὲ τὴς τελευταῖες τῆς φροντίδες καὶ λεπτομέρειες γιὰ τὸ δούλεμα τοῦ στίχῳ καὶ τῆς γλώσσας του. Τὸ πὼς τοῦ ἐρχεται ἡ ἰδέα ἢ στὸ κεφάλι του ἔξαφνα—ἂν καὶ τὸ ἔξαφνικὸ τοῦτο πάντα σχεδὸν εἶναι περισσότερο φαινόμενο παρά πραγματικὸ, ἂν τὸ καλοξετάσουμε—ἢ ἂν τὴν βρίσκῃ κάπου, καὶ σὲ τετράδια, τὰ πράγματα δὲν ἀλλάζουν οὐσιαστικά. Ὑπάρχουν μεταφραστικὲς προσπάθειες πού μπορεῖ νὰ τιτλοφορηθοῦν δημιουργικὲς. Χίλια παραδείγματα μᾶς τὸ λέν· ἐδῶ θὰ ἔφτανε ν' ἀναφέρω λ. χ. δύο εἰδύλλια τοῦ Θεοκρίτου στὰ «Εἰδύλλια» τοῦ Δροσίνῃ καὶ τρία σονέττα τῆς Ἐλισάβετ Μπράουνιγγ στὰ «Κλειστὰ Βλέφαρα». Στὸ Θεόκριτο μιλεῖ ὁ Δροσίνῃς τοῦ 1884, ὅσο κι ἂν δὲν εἶχε τότε καλὰ καλὰ γνωρισθῇ, ὅπως ἔπειτα, μὲ τὸν ἑαυτὸ του· καὶ στὰ σονέττα τῆς Μπράουνιγγ ὁ ἴδιος τοῦ 1914-1917, ἐρμηνεύοντας ἀδιάσπαστα τὸν ξένο ποιητὴ καὶ τὴ δική του συγκίνηση. Τὸ διπλὸ αὐτὸ σημεῖο τὸ ἀξεχώριστο

(*) Γεωργίου Δροσίνῃ «Εἶπε:» 1912-1932. Ἐκδόσεως Ἰ. Ν. Σιδέρης. Ἀθῆναι.

μᾶς παρουσιάζεται οὐσιαστικώτερα, βαθύτερα καὶ καταλυτικώτερα στὰ «Εἶπε :».

Εἴκοσι χρόνια φροντισμένα γιὰ δούλεμα τέτοιο δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ γίνουσι ἕνα μὲ τὰ μοτίβα ποὺ συγκινοῦν καὶ ποὺ κινοῦν τὸν ποιητῆ. Ζῆ ὁ ποιητὴς μὲ τὰ ἢ ἀπὸ ἰδέες ἢ ἀπὸ αἰσθήματα — δύσκολο τὸ ξεκαθάρισμα στὸ συνάλλαγμα τους — κίνητρα, εἴτε ξαφνικά τοῦ προβάλλουσι, εἴτε καιροῦς καὶ χρόνια τὰ φυλάει μέσα του πρὶν πλασθοῦν. Καὶ ὅταν ζῆ κανεὶς μ' αὐτά, τί κι ἂν τὰ παίρνῃ σὰ χειρόγραφα ἀπὸ μέσ' ἀπὸ τὴ σκέψη του, ἢ ἀπὸ χειρόγραφα σ' ἕνα χαρτί; Ποιὰ εἶν' ἡ διαφορά; Γιὰ μένα καμιά. "Ας βάλουμε τὸ πρόβλημα κάτου ἀπὸ τὴν περιοχὴ ἑνὸς γενικοῦ κανόνα ποὺ ἐπηρεάζει κάθε εἶδους παραγωγῆ. Ὁ ποιητὴς, καθὼς στέκεται στὴν πρωτοτυπία του καὶ μεταφράζοντας τὸν Ὀμηροῦ ἢ τὸ Σαιξπηροῦ, ἔτσι καὶ πρωτότυπα ποριζόμενος ἀπὸ τὰ μέσα του, εἶναι μεταφραστής. Πρώτη φορά δὲν τὸ σημειῶνω. Ἡ πρώτη φωνὴ ποὺ ἀκούμε, λάλημα ἢ ἀντίλαλος κι αὐτὴ μέσα μας, ζητεῖ, προσμένει νὰ τὴ μεταφέρουμε στὰ ἔξω, νὰ τὴ μεταφράσουμε. Ξερούμε τοῦτο: σχεδὸν ὅλες εἰς ὑπέρτατες δημιουργίες δὲν τὲ παίρνουν τὸ πρῶτο τους ὄλικὸ ἀπὸ τὸ μηδέν· τὸ μηδέν αὐτὸ δὲν ὑπάρχει στὴν τέχνη· πρὶν ἢ φαντασία βαλθῆ — ἢ, καλύτερα, γιὰ νὰ βαλθῆ, — προσφέρεται ἡ ἱστορία: γεγονόσι, παραμῦθι, παράδοση, ἐπεισόδιον, συμβάν, σκάνδαλο, ὄνειρο τέλος. Κάτι ἀπ' ἔξω. Ἐκεῖνο ποὺ κρατεῖ γιὰ τοὺς κορυφαίους τῶν αἰώνων στὰ πλάσματά τους, ἰσχύει. Ἄμα καλὰ τὸ ψάξῃς, γιὰ κάθε πρόσωπο ποὺ δίκαια καὶ γνήσια ὀνομάζεται ποιητῆς. Ἡ ἐμπνοὴ καὶ στέ μυστικώτερό της ἐσώψυχο σάλειμά, μᾶς ἔρχεται ἀπέξω. "Ἰσα ἰσα ἕνα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ποὺ τὴν τονώνουν τὴ δύναμή της εἶναι τοῦτο. Πέστε το δάνεισμα· δὲν παίρνουν ἀπὸ δανεισματα παρὰ ὅσοι ἔχουν κεφάλαια. Ἡ μουσικὴ καὶ στὴν πνοὴ τοῦ στίχου κερδίζει, περισσότερο ἀπὸ τὴ μονωδία, κερδίζει ὅταν εἶναι συμφωνία.

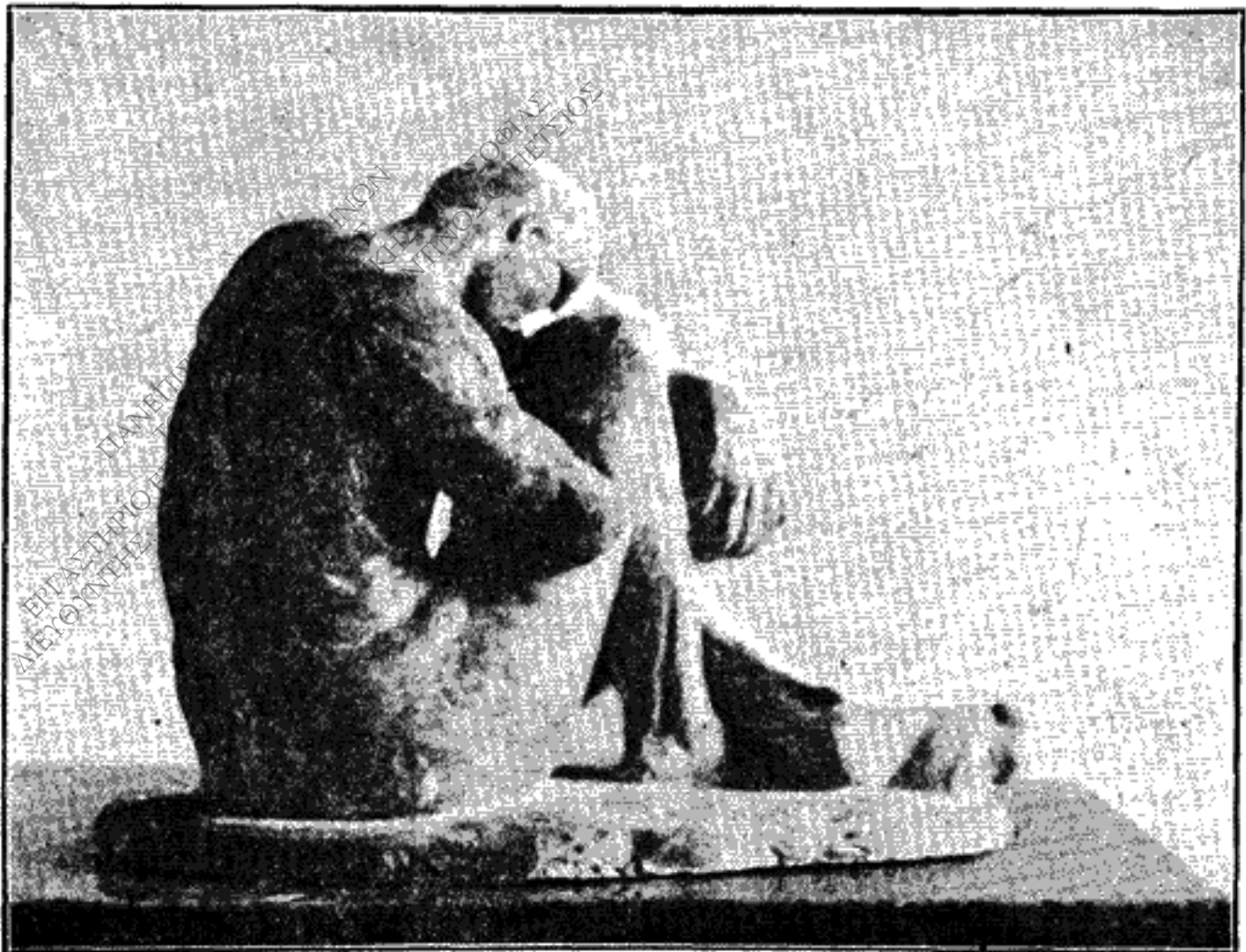
Στὸ πρόβλημα ποὺ γεννοῦν τὰ «Εἶπε :» τοῦ Δροσίνη, χρειάζεται, γιὰ νὰ τὰ βάλουμε στὴν πρέπουσα θέση, νὰ ἐρμηνεύσουμε προσεκτικώτερα τὸν πρόλογό τους. Μὰ τί λοιπόν; Ἀπὸ ποιὰν ἐργασία βγήκαν αὐτά; Βέβαια, ἡ ἀκρίβεια εἶναι ὅτι βγήκαν ἀπὸ συνεργασία. Ἀλλὰ συνεργασία σὰν αὐτὴ δὲν

ἀφαιρεῖ τίποτε ἀπὸ τὴν πρωτοβουλία, ἀπὸ τὸ αἰσθημα καὶ ἀπὸ τὴν τέχνη, ἀπὸ τὴν ἀκερῆ ἐμπνευση τοῦ συνεργάτη ποιητῆ. Ὁ Βάγνερ φέρεται πὼς εἶπε κάποτε γιὰ τὸ Listz: «Ὁποῖος τὸν ἀκουε νὰ παίζῃ τίς συνάτες τοῦ Μπετόβεν εἶχε — θέλοντας μὴ θέλοντας — τὴ συνείδηση πὼς ἀκούει ὄχι μίαν ἀναπαραγωγῆ, ἀλλὰ μίαν ἀληθινὴ δημιουργία». Χωρὶς τίποτε ν' ἀγγίξουμε ἀπὸ τὸ ἀπαραβίαστο ποὺ ὀφείλουμ' εὐλαβητικὰ νὰ κρατᾶμε γιὰ τ' ἀσύγκριτα τρόπαια τῶν κορυφαίων, νομίζω πὼς πάλι χρέος ἔχουμε ἀπὸ τοὺς παραλληλισμοὺς καὶ μὲ τοὺς μεγάλους νὰ βρῶμε τίς ἀναλογίες, ἔσο κι ἂν μᾶς ὑπαγορεύῃ ἡ μετριοφροσύνη νὰ μένουμε σὲ προσοχὴ ταπεινοὶ στρατιῶτες. Μὰ ἡ τέχνη δὲν ξέρει ἀπὸ μετριοφροσύνη· τ' ὄνομα ποὺ περισσότερο τῆς ταιριάζει μεγαλοφροσύνη λέγεται. Ἡ συνθέτης ἢ ἐκτελεστής, ὁ μουσουργὸς μπορεῖ νὰ φτάσῃ στὴν κορυφῆ.

* *

Ὅπως ὅποτε χυμένος κάποιος πέπλος μυστηρίου σκιάζει προβληματικὰ τὴ φυσιογνωμία τοῦ βιβλίου. Καθὼς ἔλεγα πρὸ χρόνων γιὰ τὴν πρωτοτύπωτη σειρά τῶν «Εἶπε :» στὰ «Φωτερὰ Σκοτάδια» (1903-1914) καὶ στὰ «Κλειστά βλέφαρα» (1914-1917), μέσα στ' ἄρθρα τοῦ «Νουμᾶ» τὰ τιτλοφορούμενα «Ξεφυλλίζοντας ἕνα βιβλίο στίχων» (1915): «Διακρίνουμε σὲ τοῦτα μέσα (στὰ «Εἶπε :»), κάποιον ἀργὸ ἢ γοργό, περπάτημα τοῦ ποιητῆ πρὸς μίαν φωτεινότερη ἀντίληψη τοῦ λυρισμοῦ, πρὸς ἕνα μυστηριακὸ ὕψος». Μὰ τὸ μυστήριον ποὺ βασιλεύει μέσ' ἐκεῖ ἀπλώνει, περισσότερο ἀπὸ τὸ φῶς, τὸ λυκόφως. Καὶ προσθέτει στὴ χάρη τῶν ποιημάτων πάντα κάτι ποὺ δὲ μπορεῖ νὰ τὸ ποῦμε ὀλότελα, τὸ ἴδιο ποὺ μᾶς δίνει κάποτε ἡ ἀναπαράσταση κομματιῶν γνώριμων, μέσ' ἀπὸ τοὺς αἰῶνες, ξεκαθαρισμένων προσώπων, ἃς λέγωνται Θεόκριτοι ἢ Μπράουνιγγ. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, μεριὰ θετικώτερα μᾶς ἐπιβάλλει τὸ ξεκαθάρισμα τοῦ προβλήματος τὸ πρῶτο, ὕστερ' ἀπὸ τὸν πεζὸ πρόλογο, ποίημα τῶν «Εἶπε :»:

Εἶπε : Τῆς τέχνης σου τὸ πλάσμα ἀπόθεσας
Στὰ χέρια μου
Κ' εἶναι λευκό,
Λευκότερο ἀπὸ σκαλισμένο μάρμαρο,
Καὶ δυνατὸ
Σὰ σίδηρο καὶ χάλκωμα.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΝΑΤΣΙΟΣ

ΞΕΚΟΥΡΑΣΜΑ (Πρόγραμμα)

Ζωή γεμάτο,
Σπαρταρά μέσ' στην παλάμη μου
Και νιώθω τόν καρδιοχτύπο του
Σάν τού τρεμόκαρδου περισταρισῶ
Και τρέχει κάτι μέσ' στις φλέβες του
Σάν τὰ νερά τ' απόκρυφα,
Πού τρέχουν κάτω από τή γῆ.

Τέχνη και Πίστη
Μαζί τό σφυροκόπησαν
Και τό κρατούν στοχαστικά τὰ χέρια μου
Σά διάφανο ἀνθολάγνηνο ἀλαδάστρινο.

Τὸ εὐχαριστήριο τοῦτο ὕμνολόγημα πού φαίνεται πὼς τὸ ἀπευθύνει ἡ μυστηριακὴ αὐτὴ ὀπτασία ἢ παρουσία στὸν ποιητὴ γιὰ νὰ τοῦ μεταδώσῃ ζωηρότερα τὴ φλόγα πού τὸν ἔκαμε νὰ φέρῃ στὴν ὕπαρξή τὰ ἀγέννητα, μπορεῖ νὰ τὰ ποῦμε, ἑβδομήντα πέντε ποιήματα, γιατί δὲ λογαριάζεται ἡ ὕπαρξή τους παρὰ ἀπὸ τὴ στιγμή πού βλάστησαν στὴν τέχνη τοῦ στίχου, μόνον ἡθετική. Ἐπὶ αὐτὴ δμοια ταιριάζει τὸ προοιμιακὸ ποίημα τοῦτο, ἀν τὸ προοιμιάσουμε ὄχι μὲ τὸ «εἶπε:», ἀλλὰ μὲ τὸ «εἶπα:».

Εἶναι μαζί και τὸ παραστατικώτερο δοξαστικὸ τῆς ποίησης, ἀπόλυτα, τοῦ Δροσίνη πού μᾶς ἔφερε τὰ «Εἶπε:».

* *

Τὰ ποιήματα τῶν «Εἶπε:», ἀν ἤθελε κανεὶς νὰ τὰ χαρακτηρίσῃ ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ τους παράσταση, πού κι αὐτὴ πηγάζει ἀπὸ τὴν ἐσωτερικότητά τους, δὲν εἶναι καθαροὶ λυρικοὶ μονόλογοι ἀπὸ ἐκείνους πού θὰ τοὺς ἐψιθύριζε ὁ ποιητὴς ἀδιαφορώντας ἀν ἀκούγεται ἢ ὄχι ἀπὸ τρίτους· δὲν εἶναι λυρικές ὁμιλίες πού προβαίνουν ὡς τὴν κατάνυξη τῆς ἐξομολόγησης, παθητικῆς, ἡρησκευτικῆς, ὅποιος· μήτε, πολὺ περισσότερο, κηρύγματα. Πλέκονται, μύθοι· εἴτε ἀπὸ γνωρισμένη παράδοση, εἴτε ἀπὸ πηγὴ πού τὴ χρησιμοποιεῖ ὁ ποιητὴς κρατώντας τὴν κρυφῆ, γιατί τὸν ἐνδιαφέρει μόνον νὰ ἐξωτερικεύσῃ τὴ συγκίνησή του, χωρὶς, ἀκριβολογώντας τὴν μὲ λεπτομέρειες, νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν ποιητικὴ ἀγνότητα τῶν μύθων

του, πού ὄχι μόνο τὸ σκιάφως, μὰ περισσότερο ἀκόμα, θέλουν τὴ σκιά. Ἄν μπορούσα νὰ μεταχειρισθῶ παράλληλο ὄνομα μ' ἐκεῖνο πού λέγεται λυρισμός, θὰ ἔγραφα πῶς μέσα στὰ ποιήματ' αὐτὰ κυριαρχεῖ ὁ ἐπισμός· ἀλλὰ τί μοῦ χρειάζεται βάρβαρες ὀνοματοπλασίες; Μὲ τὸ στοιχεῖο πού θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ ποῦμε λυρισμὸ συνυπάρχει ἀχώριστο καὶ τοῦ δίνει τὴν ὑπόσταση τὸ ἐπικὸ στοιχεῖο· τὸ δεύτερο στοιχεῖο τοῦτο κρατεῖ, καὶ γενικώτατα, στὸ στίχο τοῦ Δροσίνη, καθὼς θὰ δείχναμε, ἂν ὁ λόγος μου ἐδῶ ἦταν γιὰ νὰ περιλάθω τὸ χαρακτήρα, γενικώτατα, τῆς δροσινικῆς Μούσας. Ὁ ἐπικολυρικὸς τόνος ὑπάρχει, μὲ περίσσια, μέσα στὰ «Εἶπε :». Κάποια προσιδιάζοντα γνωρίσματα πού μιὰ φορά δὲν ἦταν δυνατό νὰ χαρακτηρίσουν ἕνα ποίημα χωρὶς ν' ἀναφέρθουν, εἶναι τώρα περιττά. Τὴν ποίηση γυρεύουμε καὶ τὸ ποίημα μᾶς ἐνδιαφέρει, χωρὶς στερεότυπες λεξικογράφων κατατάξεις. Ἄνίσως μιλοῦμε γιὰ λυρικά καὶ γιὰ ἐπικά στοιχεῖα, τὰ βρίσκουμε λανθάνοντα σὲ βάθος, οὐσία ἢ μορφή. ὅπως θέλετε βαφτίστε τα, μὰ οὐσιαστικὰ πάντα, κυρίαρχα τυχόν σ' ἕνα ποίημα ἢ δέκα ἢ ἑκατὸ στίχων, σ' ἕνα μοιρολόγι, σ' ἕνα δράμα, σ' ἕνα μυθιστόρημα. Ὁ ἐπικολυρισμὸς τοῦ Δροσίνη τὴν ἀφηγηματοποιεῖ τὴ συγκίνησή του· ἀλλὰ σὲ τρόπο βέβαια πού δὲ θὰ ἔφταναν νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν οἱ πρὸ πενήντα χρόνων λ. χ. εἰσηγητὲς τῶν μυχάρων βουτσιναιῶν διαγωνισμῶν καὶ μ' ἐκεῖνον ν' ἀσχοληθοῦν. Ἰστοριοθλές εἶναι τὰ «Εἶπε :», μὰ τοὺς λείπει τοῦ ἀρηγούμενου ἢ φροντίδα νὰ τὴν ἀρχίσῃ καὶ νὰ τὴν περατώσῃ τὴν ἀφήγησή του, καθὼς θὰ ἔπραττεν, ὑποθέτω, στὸν πεζὸ λόγο· τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα πού τις ἀποτελοῦν εἶναι σὰ λευκὰ φαντάσματα πού πρὶν μᾶς ἐγρίξουν περνοῦν καὶ χάνονται καὶ δὲν ξέρεῖς ἂν τὰ εἶδες σ' ἑνὸς ὄνειρου ἀγωνία ἢ σ' ἑνὸς ὕπνου νοσηρὸ ξαφνικὸ ξύπνημα. Τὰ «Εἶπε :», κατὰ γενικώτατο κανόνα πού δὲν ἀποκλείει κάποτε τὴν ἐξαίρεση, μπορεῖ νὰ τὰ χωρίσουμε σὲ δυὸ οἰκογένειες· σ' ἐκεῖνες πού τις γέννησε καθιερωμένη παράδοση· ἢ βιβλική· τρεῖς ἐμπνευσμένες ἀπὸ τὸ τραγικὸ εἰδύλλιο τοῦ Ἄδελ πού ἰδιαίτερα συγκινεῖ τὸν ποιητὴ καθὼς τὸ συμβολίζει· ἐκεῖ ὁ Κύριος τοῦ Εὐαγγελίου στίς παθητικὰ θεανθρωπικὲς του στιγμὲς· στὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν,

στῆς ἀγωνίας τὴν ὑπέριστα στιγμή πού δὲ μπορεῖ νὰ ξυπνήσῃ τοὺς μαθητὰς του· στὴν ἡσυχὴ δραματικὴ του ἐμφάνιση στὴν Ἐμμαοὺς· ὁ Πιλάτος, ἢ Θεοτόκος, τὴν ὥρα πού στοργικώτατα τῆς παρὰδίνει τὸν πολυαγαπημένο του μαθητὴ. Κάπου, σ' ἕνα πρωτότερο βιβλίο του, συνυφασμένες πρωτότυπα οἱ ἀττικὲς ἡρωίδες μὲ τὴν χριστιανικὴν ἰδέαν, μὲ εἶχανε συνεπάρει. Ὅλων τῶν ἄλλων μύθων τὰ «Εἶπε :» εἶναι τὰ μυστικὰ τῆς ποίησης αὐτῆς· ἱστορίζονται χωρὶς ὀνόματα· εἶναι ἀγνώριστα σύμβολα, μυστικὰ εἰδῶλα, κρυφὲς ἀγάπες, πού ἂν δὲν ὀνομάζονται, δραματοποιημένα μᾶς παρουσιάζονται· τρίτα πρόσωπα πού ἐπάνω στὴν ὄψη τους ἢ λαχτήρχ των κατασταίνει περιττὸ κάθε ἐπικὸ ξεκαθάρισμα· ἡ ποίηση τρέφεται ἴσα ἴσα μὲ τοῦτο τὸ ἀποσκέπασμα.

Ἄλλὰ σύμφωνα μὲ μιὰν ἄλλη διάκριση πού μᾶς φέρνουν στὸ στοχασμὸ τὰ ποιήματ' αὐτὰ μᾶς ἐρχονται σὰν πρόσωπα μὲ φυσιογνωμίες πού τις ξεχωρίζουν δυὸ ἀποχρώσεις : Ἐδῶ εἶναι τὰ πρόσωπα πού στέκονται προσηλωμένα καὶ σὰν ἀσάλευτα καὶ σὰν ἀγέλαστα· κ' ἐκεῖ τὰ πρόσωπα πού δλο τους τὸ κορμὶ σιγοτρέμει καὶ ἀπὸ τὰ χεῖλη τους καὶ σὰ σβύνη τὸ χαμόγελο κάτι παίρνει νὰ τὸ παρατείνῃ· ὁ ἀναστενασμός.

Ἡ τέχνη τοῦ Δροσίνη, μιὰ, μὲ τὴν κλασικὴ τῆς ροπῆ πού τὴν ξεχωρίζει στὴν ποίησή της· ἔτοιμη νὰ μᾶς πληροφρήσῃ, νὰ μᾶς ἀποκριθῇ, νὰ μᾶς διευκρινήσῃ τὴν ἀπορία μας καὶ ὕστερ' ἀπὸ τὴν πιὸ ποιητικὴν ἐντύπωση πού μᾶς δίνει. Γιατὶ τίποτε μέσα σ' αὐτὴ, καὶ στὴ λεπτότερη καὶ στὴ θερμότερη συγκίνησή της, δὲν εἶναι τοῦ βρόντου· κι ἂν φαίνεται ἀκόμα, δὲν εἶναι ὄνειρεμένη· εἶναι δουλεμένη νηφάλια· Ὁ κανονικὸς του στίχος, μάλιστα ὁ δεκαπεντασύλλαβος, εἶναι τῆς ἐντέλειας. Δείχτε μου ποιήματα ἄλλων μέσα στὴν ποίησή μας πού νὰ συνυφαίνον τὰ καθέκαστα τοῦ πραγματικοῦ ἔτσι μὲ τὴ συνολικότητα τοῦ ποιητικοῦ, σὰν τὴν τετραλογία τῆς Σποράς, τοῦ Θέρους, τῶν Ἄλιων, τοῦ Ψωμιοῦ· σὰ μὲ τραγούδια καθὼς τὸ Σταφύλι καὶ τὸ Στάχυ, καὶ δλόκληρο τὸ βιβλίο τοῦ «Θὰ βραδυάξῃ», πού ἡ φυσιολατρεία καὶ ἡ φυσιογνωσία βοήθησαν τὸν ποιητὴ νὰ κάμῃ τὸ περιδῶλι του, πρότυπος σὰν τὴ «Μέρα τοῦ Γενάρη» πού μόνον ἔ Δροσίνης ἦταν ἱκανὸς νὰ τὴ συνθέσῃ. ἔτσι

συγκεντρωτική και συναρπαστική, ὥστε τὸ ποίημα, ντόπιο καθάρια στὴν προέλευσή του, νὰ φαίνεται σὲ κάποιους ἀφελεῖς πῶς ἐρχεται ἀπὸ τὰ ξένα τοῦ Βορρά.

Ὁ κανονικός του στίχος, μάλιστα ὁ δεκαπεντασύλλαβος, εἶναι, τὸ εἶπαμε, τέλειος. Γιὰ τοῦτο Ἰσα Ἰσα λογαριάζεται καὶ δύσκολα τοῦ ξεφεύγει ὁ ρυθμὸς ποῦ δὲν πρέπει νὰ τοῦ ἀπολείπη. καὶ στὴν ἀκανόνιστο στίχο ποῦ, ὑπάκουος ἢ ἐλεύθερος, ἀνάγκη καὶ γιὰ ν' ἀκούεται, νὰ εἶναι στίχος. Κ' ἔτσι μονάχα ὁποῖος τὸν ξέρει καὶ τὸν αἰσθάνεται τὸν παραδομένο στίχο, εἶναι σὲ θέση καὶ ὅταν χειρίζεται τὸν ἀπαράδοτο, τὸν ἀναρχικό, νὰ στιχοπλέκη εὐτυχισμένα.

Στὰ ὅμοια ἐνοποιημένα δοκίμια τῶν «Εἶπε :» στέκω μὲ τῆς δευτέρας οἰκογένειας τὰ ἐκφραστικά πρόσωπα, καθὼς παραπάνου τ' ἀνάφερα, σάμπως ἀγνόητα ἐκεῖ ἢ φιλικὴ διάθεσή μου, εὐλικρινέστερα βαθειὰ ἢ συμπάθεια. Βλέπε παράλληλα πρὸς τὰ βιβλικά «Εἶπε :» τοὺς μύθους ποῦ δὲ σαλεύει πτυχή ἀπὸ τοὺς πέπλους, καὶ διάφανους ἀκόμα, ποῦ τοὺς σκεπάζουν. Τὸ «Κλειδί τοῦ Κάστρου», τὴν «Κλεισμένη Πόρτα», «Πέτρες τῆς Ἑρριχαναν», «Πολλοί, πολλοί, ὄλο πλειότεροι», «Μιὰ Σκάλα», «Πεινοῦσα κ' ἤρθα», «Ὁ Μεγάλος Πόνος», τὸ αἰθερομέτωπο «Σ' ἕνα κελλι ἤμουνα», τὸ «Πουλᾶκι», τὸ «Ἐξέχειλο ποτήρι», τὸ «Γιορτινὸ τῆς φόρεμα». Μὰ μέσα σ' αὐτὰ καὶ χώρια κρατῶ κάποια ποῦ μοῦ ἔδωκαν ἰδιάζουσα ξεχωριστὴ συγκίνηση, χωρὶς νὰ ξαφνισθῶ πῶς ἄλλους ἄλλα ἔτσι σὰν ἐμένα θὰ συγκίνησαν. Εἶναι τὸ «Βραδυάζει τοῦ Γενάρη ἡμέρα», οἱ «Νεράιδες τοῦ Γιαλοῦ», «Τὰ δέντρα μὲ ἀπορία ρώτησαν» ποῦ καὶ μόνο τὸ συστάνει ἐξαιρετικὰ πῶς θυμίζει ὅσο λιγότερο τόσο τὸ ἐξαισιο τὸ «'Απ' τὸ δάσος βαθιὰ φλόγες χύθηκαν» τῶν «Φωτερῶν Σκοταδιῶν», τὸ γοερὸ «Νὰ σ' ἔδλεπα παιδί», τὸ πόσο γλυκομίλητο «Σ' εὐχαριστῶ», τὸ «'Αμπέλι», τὸ δακρυστάλαχο «Νιόσκαφο Τάφο», τοὺς ἑπτὰ στίχους τοῦ «Γλυκοξημέρωσε» ποῦ βρίσκεται μέσα τους ὄλος ὁ ποιητῆς καὶ τὰ μωσχόδοια «Ρόδα» τῆς αὐλόπορτας ποῦ τὰ στεφανώνουν ὅλα :

Εἶπε : Πάνω ἀπ' τὴν αὐλόπορτα
Ρόδα κάτασπρα ἀνθισμένα,
Κι ἀπὸ τότε ποῦ πρωτάνθισαν,
Πόσα χρόνια περασμένα. . .

Κάποια μέρα τῆς αὐλόπορτας
Τὸ κατώφλι εἶχε πατήση
Νιὸς τραγουδιότης.—Ταξίδευσ
Καὶ ἔρθε ν' ἀποχαιρατίση.

Ἔχε γιὰ ! στερνοτραγούθου
Φεύγοντας γιὰ χώρα ξένη
Κι ἄφησαν ἀπαρηγόρητη
Τὴν Ἀγάπη του κλεισμένη.

Κι ἀπὸ τότε στὴν αὐλόπορτα
Ρόδα ἀνθίζουν χρόνια, χρόνια—
Ρόδα ἀνθίζουν μὲ τὸ λίκκαμα,
Ρόδα ἀνθίζουν μὲ τὰ χιόνια.

Σὰν τὸ πέρασμα τὸ ἀμόλυτο
Τοῦ παντοτινὰ φευγάτου,
Σὰν τὸν πόνο τὸν ἀπάρθενο
Ποῦ ἄφησε τὸ πέρασμά του,

Κάτασπρα τὰ ρόδα κρέμονται
Στὴν αὐλόπορτα ἀνθισμένα. . .
Κι ἀπὸ τότε ποῦ πρωτάνθισαν
Πόσα χρόνια περασμένα !

Τέτοια μοῦ γίνεται ἡ ἐντύπωση ἀπὸ τὰ «Εἶπε :» τοῦ ἐξαιρετικοῦ ἔδω καὶ λαλητῆ καὶ ἀντιλαλητῆ μαζὶ ποιητῆ, ὅμως πάντα ἐξαιρέτου καὶ ὑπέροχου στὴν ἀκόμη νέα καὶ μ' ὄλο τῆς τὸ ξετύλιμα πολλότατα προσμένοντας ἀκόμα ποίησή μας (1).

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

(1) Τὸ ἔργο τοῦ Δροσίνη θαυμαστὸ στὸ ξετύλιμά του σὰν τὸ ἔδω ἀπὸ κάποια του ἀποψη' πυκνωμένο, ἐξελιγμένο καὶ πλουτισμένο, ἀπὸ τὰ πρῶτα του παιδικὰ παιγνιδίσματα τῶν «Ἰσθῶν Ἀράχνης», ἀγάλια ἀγάλια, ἀπαρατήρητα, στὸ μεταξὺ μὲ μακροχρόνιες διακοπές, ἀφαιρεωμένο ἀποκλειστικὰ στὸ «Σύλλογο τῶν Ψεφλιμῶν Βιβλίων», ὅλος διόλου ἀσχετο μὲ τὴ λογοτεχνικὴ κίνηση, μὲ βιβλία τοὺς «Τυφλοῦς», τὸν «Κυνηγὸ», τίς «Ὅρνιθες», τὸ «Ψάρψυμα», τίς «Μέλισσες», καὶ μὲ τὴ λοιπὴ τὴν ἀποκλειστικὴ του ὡς τὰ τώρα φροντίδα γιὰ τὴν λειτουργία τοῦ Σύλλογου. Μὲ τὸ ἐξαιρετικὸ τοῦτο φαινόμενο καὶ σπάνιο ἐνὸς μεθοδικώτατου βιβλιογράφου μελετητῆ πρακτικώτατων ἀσχολιῶν καὶ γνώσεων, κι αὐτῶν χαριτωμένων στὴν ὥρα τους, συνταίριασεν ὁ Δροσίνης, καὶ παράπλευρα καὶ ἀπόμειρα καὶ δίχως ματαιόσχηλη φροντίδα, τοὺς ποιητικὸς του ρεμβασιμὸς καὶ τὰ σχέδια, χωρὶς νὰ φαίνεται παραγμένη σὲ τίποτε ἢ γαλήνια συμμετρία του. Καὶ νὰ ὁ πεζὸς λόγος ἀπὸ τὰς «'Αγροτικὰς Ἐπιστολάς» ὡς τὴν «Ἔραση» καὶ παράλληλα καὶ πιὸ εὐτυχισμένα τὰ ποιήματά του, ἀπὸ τὰ «Εἰδύλλια» ὡς τὴν ἀριστοτεχνικὴ τους ἀκολουθία τὸ «Μοιρολόι τῆς Ὅμορφης», καὶ τὰ «Εἶπε :», ἀργὰ καὶ γοργὰ ἀνδραίνοντας τὴν αἰθερόδρομη κλίμακα. Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ ποιητῆ ἐλπίζω πῶς κάποτε, γρήγορα ἢ ἀργά, βρασιμὸς ἐπάνω στὰ σημεῖα ποῦ σήμερα προσπάθησα καθαρῶτερα νὰ ἱχνογραφήσω ἀπὸ ἕνα του μόνο ἔργο, θὰ βγῆ καὶ μὲ ἄλλες ματιὰς πληρέστερος, ἀπὸ τὸ σύνολο τοῦ ἔργου του.